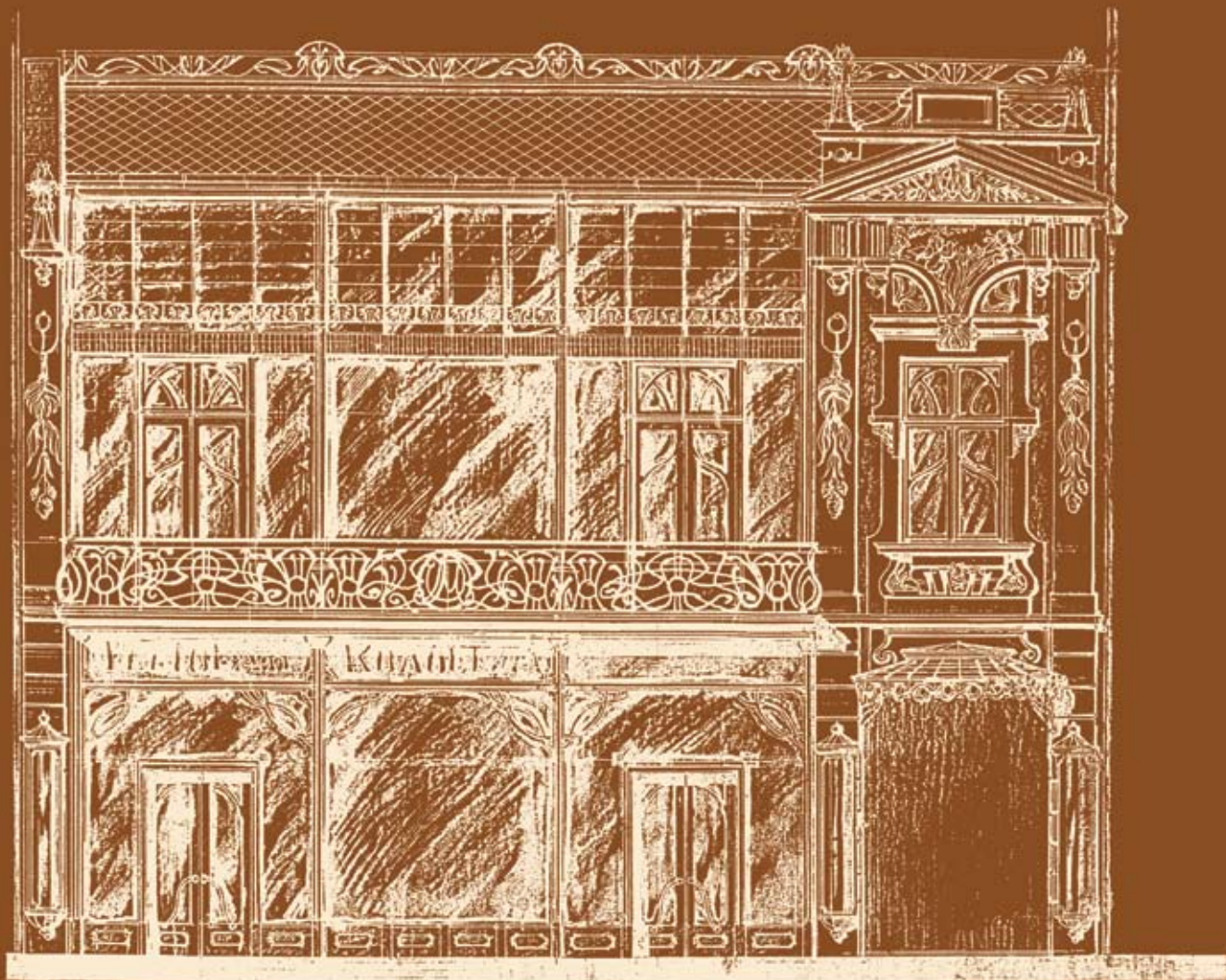

Фотографски атеље Милана Јовановића
Photographic Studio of Milan Jovanović

Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance

Идеална реконструкција фасаде, арх. З. Јаковљевић
Front façade, ideal reconstruction by arch. Z. Jakovljević

Фотографски атеље Милана Јовановића

Теразије 40

Детаљ фасаде
Façade, detail

Фотографски атеље Милана Јовановића, једини објекат наменски зидан у ту сврху, подигнут је почетком 20. века на Теразијама, у непосредној близини краљевог двора, палата и јавних грађевина које су на самом крају 19. века почеле да формирају репрезентативну „нову чаршију“.

Уважавање савременика, знање и искуство, као и потреба да следи савремене токове фотографске уметности – условили су да Милан Јовановић буде једини фотограф који је остварио могућност да подигне прави фотографски атеље. Сви остали су, почев од 1840. године до данас, радили у адаптираним просторима прилагођеним за потребе снимања и израде фотографија.

Милан Јовановић је рођен 1863. године у Вршцу, у породици Стевана Јовановића, познатог вршачког фотографа. Крајем седамдесетих година, када је требало да одлучи о животном позиву, било је сасвим природно да оде у Беч да учи фотографију. У Бечу је у то време на студијама сликарства био његов брат Паја Јовановић, па је Милан искористио прилику да и сам похађа часове сликања. Након Беча, усавршава се у Паризу, Минхену и Трсту. У Београд је дошао осамдесетих година и отворио атеље у Кнез Михаиловој улици. У српско поданство примљен је 1894. године, а убрзо потом постаје дворски фотограф.

Какоугледуворскогфотографавишенијеодговараоимпровизовани

атеље, Јовановић је у децембру 1901. године купио имање у Улици краља Милана бр. 44 од Ђорђа Симића, посланика на бечком двору.

Имајући у виду значај позиције и намену зграде, Милан Јовановић је ангажовао архитекту Милана Антоновића, по чијим су пројектима у то време већ биле изведене значајне грађевине попут Палилулске основне школе, Палате „Анкер“ и зграде Друштва за улепшавање Врачара. Изградња атељеа је, вероватно, започета крајем 1902, јер се из огласа у Београдским новинама види да је потпуно завршен 1. марта 1903. године.

Нажалост, оригиналан пројекат атељеа није сачуван, као што нису сачуване ни фотографије с почетка 20. века, па о његовом изгледу сведочи план преправки излога у приземљу, настао 1930. године, и неколико фотографија из међуратног периода на којима је фотографски атеље споредан мотив.

Недостатак пројекта није неуобичајен, али чуди непостојање фотографија атељеа, с обзиром на то да је Јовановић снимао београдске улице, тргове и панораме и да је управо он заслужан што је остао забележен изглед града с краја 19. и почетка 20. века на неким од најстаријих разгледница Београда. Необично је и што нема новинских чланака о томе, јер су тадашње новине биле пуне информација о новоподигнутим грађевинама и њиховим власницима, посебно када се има у виду специфичност намене и архитектуре.

Без обзира на све то, засигурно се зна да је на спрату био фотографски атеље, а у приземљу дућани – један већи с леве и један мањи са десне стране. У већем локалу је дуго година, све до отварања Аутоматског бифеа „Живковић“, била продавница одела Морица Тилера, који је до изградње биоскопа „Колосеум“ имао и радионицу у дну дворишта.

Године 1930. исељава се радња Морица Тилера и локал се адаптира за потребе Аутоматског

Део степенушне оградe
Stairway railing

Фотографски атеље и биоскоп Звезда
Photographic studio and Zvezda Cinema

бифеа, при чему се мења изглед портала и модернизује фасада изменом портала и балкона првог спрата.

У мањем локалу је једно време била цвећара, а затим Модни салон Војислава Ерцеговца, који је 1932. године закупио и све просторије на првом спрату.

После Другог светског рата, зграда је национализована, први спрат је додељен „Београд филму“ за пословне просторије, док су у приземљу и надаље остали ресторан и Модни салон Ерцеговца.

Када је зграда добила данашњи изглед, односно када је стаклени кров замењен лименим, а стаклене фасадне површине зидом од опеке, није познато. Могуће је да је то било или 1941. године, када је биоскопска сала оштећена у бомбардовању Београда, или после усељења „Београд филма“.

Попут других објеката, зиданих на самом почетку 20. века, Атеље представља спој традиционалног и новог. Традиционални су основа, бочни улаз и пролаз у двориште, организација простора и подела по хоризонтали на спрат и приземље. Нови су стаклени кров и низ прозора првог спрата, који дају утисак јединствене стаклене фасаде. Нова је и сецесијска декоративна пластика изведена у теракоти. Мотив пута са фото-апаратом у бочном ризалиту, преузет са реверса фотографија, јасно говори колико о намени зграде толико и о привржености новом стилском правцу. Све коvine – од којих се посебно истичу улазна капија и балконска ограда првог спрата – сецесијски су обликоване.

Фотографски атеље на спрату имао је све потребне услове за настанак фотографске слике, јер је стаклени кров обезбеђивао довољно дневне светлости без које у то доба фотографија не би могла ни настати. Величина атељеа омогућила је инсценације с великим бројем учесника, али и увећање портретних фотографија до природне величине.

*Фотографски атеље 1915.
Photographic studio in 1915*

Година изградње атељеа поклапа се с најблиставијим периодом стваралаштва Милана Јовановића. Уметнички и технички квалитет који је тада постигао може се мерити с најзначајнијим остварењима епохе.

За зграду Фотографског атељеа везан је и биоскоп „Колосеум“ („Звезда“), који је у дну дворишта Јовановићеве куће подигао индустријалац Шонда 1911. године. Био је то други биоскоп у Београду зидан у те сврхе и по уговору подигнут само на десет година. Његов аутентичан изглед нам није познат, али се на основу сведочења савременика зна да је имао ентеријер обликован у сецесијском маниру. Не само да „Колосеум“ није порушен после десет година већ је у међувремену дограђиван и преграђиван, одузиман и враћан власницима, мењао име, али је за све време ипак био биоскоп.

Ни Фотографски атеље ни биоскоп „Звезда“ више немају никакву намену. Неправедно запостављени, деградирани променама власништва, објекти су остављени да дотрајавају уместо да буду истакнути као реткост и вредност.

Значај зграде Фотографског атељеа Милана Јовановића проистиче из неколико чињеница. Прва је, свакако, да је то једини објекат

такве врсте; друга, не мање важна, јесте да је реч о Атељеу Милана Јовановића, дворског фотографа, једног од оних који су одредили токове развоја историје српске фотографије; трећа, да представља дело Милана Антоновића (1868–1929), истакнутог архитекте у историји београдске архитектуре, и четврта – да је посредни значајно остварење сецесијске архитектуре.

Фотографски атеље Милана Јовановића проглашен је за споменик културе 1992. године (Службени лист града Београда, 26/92).

ЛИТЕРАТУРА:

1. Љ. Никић, *Архитекта Милан Антоновић, Урбанизам Београда, 51, Београд, 1979.*
2. Д. Ђурић-Замоло, *Градитељи Београда 1815–1914, Београд, 1981.*
3. В. Павловић Лончарски, *Зграда фотографског атељеа Милана Јовановића, Гласник ДКС, 17, Београд, 1993.*
4. М. Тодић, *Историја српске фотографије, Београд, 1993.*
5. Г. Малић, *Милан Јовановић, фотограф, Београд, 1997.*
6. Б. Дебељковић, *Стара српска фотографија, Београд, 2005.*

Photographic Studio of Milan Jovanović

40, Terazije Street

Фотографски атеље, изглед из 1928. године
Photographic studio in 1928

The photographic studio of Milan Jovanović, the only purpose-built structure of the kind in Belgrade, was constructed in the early 20th century in Terazije in the immediate vicinity of the royal palace and other public buildings that had been giving shape to a new and representative city centre since the late 19th century.

Recognition from contemporaries, expertise and experience, and the

need to keep abreast of the latest developments in the art of photography, landed Milan Jovanović in the position of being the only photographer capable of having his own photographic studio built. Since 1840 till this day all photographers have only operated in adapted working spaces.

Milan Jovanović was born in Vršac in 1863 to the family of Stevan Jovanović, a renowned local photographer. When, in the 1870s, the time

Реверс фотографије / Photography receipt

Табла у холу приземља / Plaque in the ground-floor hall

came for him to choose a career, it was only natural that he should set off for Vienna to pursue training in photography. His brother Paja Jovanović had already been in Vienna, pursuing his studies in painting, and Milan seized the opportunity to attend painting classes as well. After Vienna, he went on perfecting the metier in Paris, Munich and Trieste. In the 1880s he came to Belgrade and opened a studio on Knez Mihailova Street. He was granted the citizenship of Serbia in 1894, and soon afterwards was given the post of court photographer.

Since a makeshift studio was unbecoming to the status of court photographer, in December 1901 Jovanović purchased the estate at 44 Kralja

Milana Street from Djordje Simić, Serbian envoy to the court in Vienna.

Given the prestigious location and purpose of the building, Jovanović hired the architect Milan Antonović who had already had several important designs executed, such as the Palilula elementary school, “Anker” Palace and the building of the Society for the Embellishment of Vračar. Construction probably began towards the end of 1902 and, as can be seen from an advertisement published in *Beogradske novine* (Belgrade Newspaper), became operational on 1 March 1903.

Neither the original blueprints for the studio nor any early-20th century photographs of it have survived. Information about its appearance comes

Биоскоп „Колосеум“
Coliseum Cinema

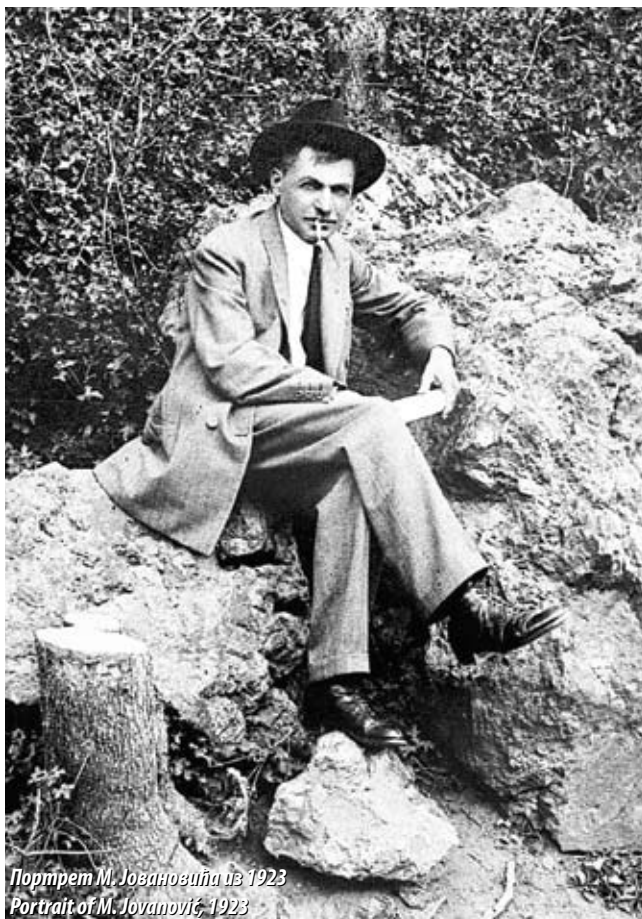
from a plan for alterations to the shop window made in 1930 and a few interwar photographs in which the studio figures as a secondary motif.

The loss of architectural blueprints is not uncommon, but the lack of photographs is quite surprising considering that Jovanović used to take pictures of city streets, squares and panoramas and that it is to his credit that the appearance of Belgrade in the late 19th and early 20th has been preserved on some of the earliest picture postcards with views of the city. Just as surprising is the lack of any newspaper information, since the press of the time was replete with news about freshly-built buildings and their owners, and it is even more surprising considering the distinctive purpose and architecture of the studio.

It is reliably known nevertheless that the studio was on the upper floor, while the ground floor housed two shops. The larger of the two, on the left-hand side, was the long-standing men's suits store of Moritz Tiller, whose tailor's shop was in the rear of the courtyard in the back of the building until the construction of the Coliseum Cinema. The smaller one, to the right, was occupied by a flower shop, and then by the Fashion Salon of Vojislav Ercegovac, who took a lease of the entire upper floor in 1932.

After the store of Moritz Tiller moved out in 1930, the space was adapted for an eatery ("Automatic Buffet") and the conversion plan modernised the building's front by altering the entrance and the upper-floor balcony.

After the Second World War the building was nationalised. The upper floor

Портрет М. Јовановића из 1923
Portrait of M. Jovanović, 1923

was allotted to Beograd Film for offices, while the ground floor remained occupied by the restaurant and the fashion salon.

When exactly the building was given its present-day appearance, i.e. when its glass roof was replaced with a metal one and its glazed front with a brick wall, is not known. It could have taken place either in 1941, when the cinema auditorium was damaged in the air attack on Belgrade, or after Beograd Film moved in.

As other buildings from the very beginning of the 20th century, the studio was a combination of traditional and new. Traditional were its plan, side entrance, passageway to the courtyard, organization of space and horizontal division of the façade. New were the glass roof and the row of upper-floor windows which would have created the impression of

a glazed façade. Also new was its Art Nouveau architectural ornament in terracotta. The motif of putti with a camera on the projecting end bay was a clear statement both of the purpose of the building and of a new style. All wrought iron furnishings, notably the entrance gate and the balcony, were fashioned in the Art Nouveau style.

The photographic studio provided all the necessary conditions for pursuing the metier of photography, its glass roof admitting the daylight without which the photography was unimaginable at the time, and its size allowing staging scenes with a large number of participants, and the enlargement of portraits to life size.

The year of construction coincides with the peak of Milan Jovanović's career. The artistic and technical quality he attained then equalled the finest achievements of the period.

Associated with the building of the photographic studio is the Coliseum Cinema (subsequently renamed Zvezda) built in 1911 in the rear of the courtyard by the industrialist Šonda under a ten-year lease. It was the second purpose-built cinema in Belgrade. Its original appearance is unknown, but from the testimonies of contemporaries its interior is known to have been fashioned in the Art Nouveau style. Not only was it not torn down upon the expiration of the ten-year period, it has since been expanded and partitioned, seized from and returned to the owners, renamed, yet maintaining its use as a cinema all along.

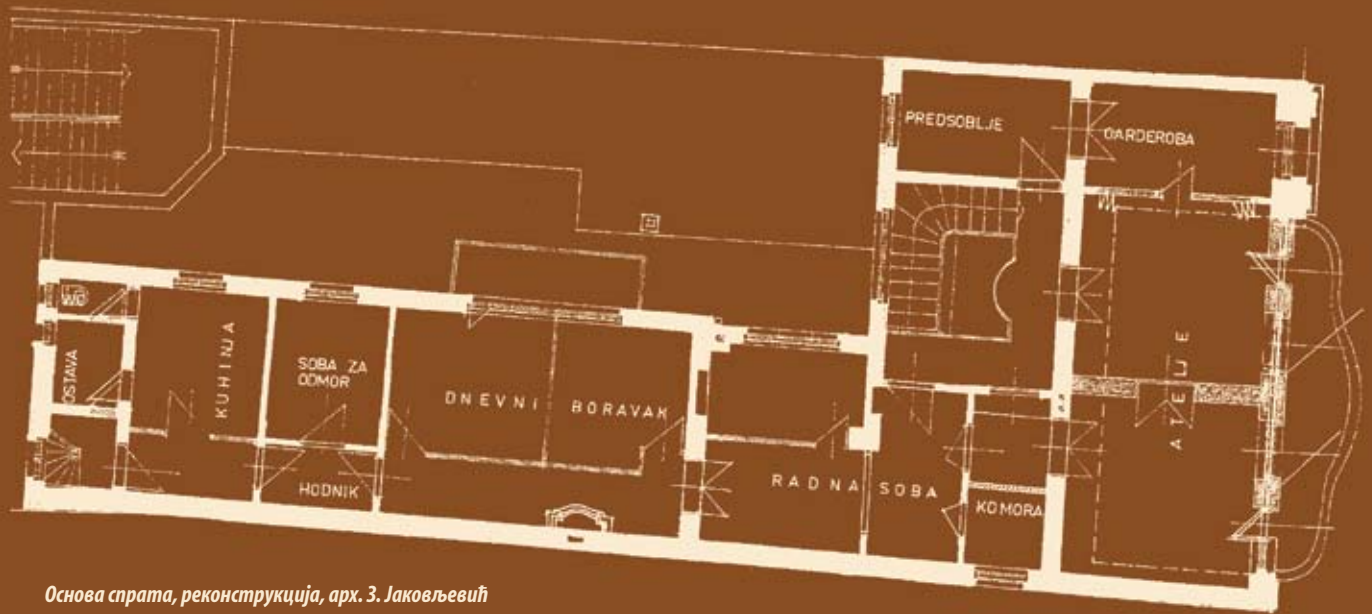
Both the photographic studio and the Zvezda cinema have fallen into disuse. Undeservedly neglected, degraded through change of ownership, they are left to decay instead of being appreciated as a valuable rarity.

The importance of the photographic studio of Milan Jovanović stems from more than one fact. First and foremost, it was and is the only purpose-built photographic studio; secondly, but no less important, it was the studio of Milan Jovanović, court photographer, one of those who decided the development of Serbian photography; thirdly, it was designed by Milan Antonović (1868–1929), a prominent figure in the history of Belgrade's architecture; and fourthly, it is an important piece of Art Nouveau architecture.

The photographic studio of Milan Jovanović was designated as a cultural heritage property in 1992 (Službeni list Grada Beograda no. 26/92).

Literature

1. Lj. Nikić, "Arhitekta Milan Antonović", *Urbanizam Beograda* 51 (1979).
2. D. Djurić Zamolo, *Graditelji Beograda 1915–1914* (Belgrade 1981).
3. V. Pavlović Lončarski, "Zgrada fotografskog ateljeja Milana Jovanovića", *Glasnik DKS* 17 (1993).
4. M. Todić, *Istorija srpske fotografije* (Belgrade 1993).
5. G. Malić, *Milan Jovanović, fotograf* (Belgrade 1997).
6. B. Debeljković, *Stara srpska fotografija* (Belgrade 2005).

Основа спрата, реконструкција, арх. З. Јаковљевић
Upper-floor plan, reconstruction by arch. Z. Jakovljević

Фотографски атеље Милана Јовановића Photographic Studio of Milan Jovanović

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја

За издавача: Нела Мићовић, директор

Текст: Вера Павловић Лончарски

Лектура: Татјана Тодоровић

Превод: Марина Адамовић Куленовић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: Scanner studio, Београд

Београд, 2015.

Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

727.97:771.12(497.11)(036)

ПАВЛОВИЋ Лончарски, Вера, 1954-

Фотографски атеље Милана Јовановића = Photographic Studio of Milan Jovanović / [текст Вера Павловић Лончарски ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance, 2015 (Београд : Scanner studio). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о ауторки преузет из колофона. - Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-89779-20-2

а) Београд - Фотографски атеље Милана Јовановића - Водичи

COBISS.SR-ID 218230284

Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance

